

Dr hab. Jolanta Karbowniczek, prof. AIK

Kraków, 20.07.2022 r.

Akademia Ignatianum w Krakowie

Wydział Pedagogiczny

Instytut Nauk o Wychowaniu

Katedra Dydaktyki i Pedagogiki Szkolnej

Recenzja rozprawy doktorskiej Magister Marty Kuźnik zatytułowanej *Metody aktywizujące i warsztat plastyczny jako stymulacja twórczości plastycznej dziecka w wieku wczesnoszkolnym* przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Urszuli Szuścik dla Rady Naukowej Instytutu Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Wstęp

Przedstawioną mi do oceny dysertację mgr Marty Kuźnik przygotowaną pod kierunkiem naukowym Pani Profesor Urszuli Szuścik zaliczam do tych rozpraw doktorskich, które stanowią nie tylko potwierdzenie kompetencji Kandydatki do uzyskania pierwszego stopnia naukowego ale dzięki oryginalności podejścia przyczyniają się do poszerzenia dyskursu z zakresu pedagogiki twórczości. Znaczącym walorem przedstawionego mi do opinii projektu jest rys odkrywczoci walorów twórczej aktywności dziecka, szerokie studium odejścia od potoczności, nieproblematiczności, braku działania i powielania schematów. W rozprawie mgr Marty Kuźnik pedagogiczna konstatacja zróżnicowanej twórczości łączy się z głęboko pojętym horyzontem sztuki, a więc z wykorzystaniem konceptów i tropów interdyscyplinarnych z obszarów filozofii, psychologii, pedagogiki wczesnoszkolnej, kultury, socjologii. Dzięki takiej perspektywie otrzymujemy dogłębny, wielopiętrowy namysł nad wartością i nowością nabywania doświadczeń poszukujących z zakresu edukacji o twórczości i edukacji poprzez twórczość.

Formalna struktura pracy

Struktura ocenianej dysertacji jest adekwatna do założonej i przemyślanej koncepcji badawczej. Obejmuje sześć rozdziałów logicznie ze sobą powiązanych i kilkanaście podrozdziałów, kompatybilnych z podjętą przez Autorkę tematyką, odnoszącą się do tak istotnego zagadnienia, dotyczącego metod aktywizujących i warsztatu plastycznego jako stymulacji twórczości plastycznej dziecka w wieku wczesnoszkolnym.

Rozprawę otwiera wstęp, w którym mgr Marta Kuźnik w erudycyjny sposób prezentuje swoje inspiracje związane z podejmowaną problematyką, uzasadnia samą jej istotę, słusznie podkreślając znaczenie aktywności twórczej dla wielointeligentnego rozwoju dziecka w wieku wczesnoszkolnym, dzięki której buduje ono swoistą tożsamość i swoje miejsce w świecie. Autorka opisuje i analizuje twórczość plastyczną jako naturalną skłonność do ekspresji każdego dziecka, ukazuje wychowawcze walory sztuki realizowane w toku realizacji treści z edukacji plastycznej w klasach I-III, wrażliwość na piękno, rozwijanie

umiejętności wyrażania i odwzorowywania sztuki za pomocą różnych metod aktywizujących i wykorzystania warsztatu plastycznego. Spotkanie ze sztuką przedstawia jako konstytutywny proces pozwalający odkrywać jej wielowymiarowe wartości, jako czynnik, dzięki któremu kształtujemy indywidualne postawy i zachowania, dokonujemy świadomych wyborów wartości. Taki integralny kontakt ze sztuką wynika z korzystania z dóbr kultury, jak również z ich współtworzenia. Jest to proces ciągły, polegający na „wrastaniu w tradycję” i rozwijaniu w tym zakresie dziecięcych preferencji, postrzeganie ich jako jednostek twórczych, otwartych, realizujących własne możliwości w interakcjach ze światem, jakie współtworzą.

Należy podkreślić, że każdy rozdział oraz kolejne podrozdziały stanowią zwięzłe i ściśle wprowadzenie do opiniowanej pracy. Dysertacja ma charakter teoretyczno – empiryczny. Składa się z 443 stron. Pani Magister prowadzi interdyscyplinarny wywód wokół bardzo złożonych zagadnień dotyczących min. istoty pedagogiki twórczości jako dyscypliny naukowej, znaczenia edukacji plastycznej, uwarunkowań rozwoju twórczości plastycznej dziecka, stadiów jej ewolucji (rozdział I). Próbuje odnaleźć nową, „inną” atrakcyjną drogę pracy z uczniami za pomocą nietradycyjnych metod aktywizujących, stosowanych przez nauczyciela klas I-III na obszarze edukacji plastycznej (rozdział II). Nauczyciela ukazuje jako zintegrowanego promotora działań plastycznych, organizatora spotkań dzieci ze sztuką, znawcę zagadnień sztuki plastycznej i twórcę swoistego warsztatu oraz kreatora przestrzeni artystycznej. Istotną rolę przypisuje stymulacji twórczości plastycznej dziecka w wieku wczesnoszkolnym (rozdział IV). Rozdziały: pierwszy, drugi, trzeci, czwarty stanowią pole teoretyczne i tworzą interesującą przestrzeń dyskusji nad wykorzystaniem metod aktywizujących i warsztatu plastycznego jako stymulacji twórczości plastycznej dziecka w wieku wczesnoszkolnym. Rozdział piąty otwierają założenia metodologiczne przeprowadzonych badań eksperymentalnych natomiast szósty zawiera wnikliwą analizę wyników badań i ich interpretację. Cennym aspektem jest prowadzona dyskusja tych wyników oraz wyciągnięcie wniosków przydatnych dla praktyki pedagogicznej. Pracę kończą: wnioski z badań, zakończenie, bibliografia, spis schematów, rysunków, tabel, wykresów, przykładowe prace plastyczne uczniów ze zrealizowanego eksperymentu oraz imponujący aneks (11 pozycji).

Układ i zawartość merytoryczna dysertacji

Przedmiotem zainteresowań mgr Marty Kuźnik jest ukazanie oddziaływania metod aktywizujących, wykorzystywanych przez nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej i jego warsztatu plastycznego na twórczość plastyczną dziecka w klasach I-III. W rozprawie uwzględniony został przez Autorkę paradygmat interpretatywno – konstruktywistyczny, humanistyczny, w którym twórczość plastyczna stanowi wysoką formę aktywności dziecka, traktowanego jako spontanicznego twórcę. Dzięki niej kształtuje ono postawy kreacyjne, inspirowane zostaje do świadomego i intuicyjnego działania, ma możliwość ukazania światu własnych potrzeb i możliwości, sposobność do wykorzystania bez ograniczeń głęboko zakorzenionych impulsów twórczych. Konstruktywna edukacja poprzez sztukę dostarcza okazji do rozwoju zdolności, działania i przeżywania tak bardzo potrzebnych zwłaszcza zmieniającemu się społeczeństwu, pełnemu napięć i niepewności. Doktorantka twórczość plastyczną oraz jej efekty traktuje jako szereg procesów rozwijania dziecięcego myślenia, odczuwania, postrzegania oraz reakcji na środowisko, w którym dokonuje się odkrywanie nowych sytuacji. Umożliwia to realizowanie się dziecka w działalności plastycznej,

doświadczeniu świata, eksploracji i eksperymentowaniu, rozwijaniu przyszłej aktywności twórczej.

Geneza zainteresowania się prezentowaną problematyką wskazuje na bardzo duże zaangażowanie Doktorantki w rzeczywistość edukacyjną polskiej szkoły XXI wieku, a dokładnie w poszukiwanie tropów i śladów zastosowania nowej jakości „uprawiania” przez nauczycieli obszaru edukacji plastycznej, nierzadko ignorowanego i zaniechanego w szkołach na etapie wczesnoszkolnym. Takie zaangażowanie badacza jest istotne szczególnie dla jakości rozprawy, jak również dla ważności uzyskanych w badaniach empirycznych rezultatów. Doktorantka dyskutuje w sposób przemyślany, krytycznie włącza się w złożoność, niejednoznaczność oraz społeczną ważność podejmowanej problematyki. Teoretyczne uzasadnienie przedmiotu badań własnych, sformułowanych celów badawczych, problemów, hipotez, zmiennych zależnych i niezależnych oraz ich wskaźników, dobór metod, technik i narzędzi badawczych budzi uznanie. Jest przykładem Jej dojrzałości metodologicznej, kompetencji kognitywnych, refleksyjności i krytyczności. Mgr Marta Kuźnik prezentuje w interesujący dla czytelnika sposób wyniki badań, które stanowią niezwykle cenny materiał poznawczy, bardzo nowatorski i aplikujący do dalszych postępowań empirycznych.

Przedstawiona mi do opinii praca charakteryzuje się przejrzystą, logiczną i spójną strukturą. Warsztat pisarski Autorki, a szczególnie Jej styl oceniam jako wzorowy. Pisze poprawnie, jasno, zwięźle, zrozumiale. Rzeczowo i precyzyjnie formułuje myśli, uzasadniając własne wybory. Lektura rozprawy pozwala stwierdzić, że podjęta problematyka badawcza stanowi mocną stronę Pani Magister. Konstruuje ją wie o czym pisze, czego ona dotyczy i dlaczego to robi. Uzasadniając poszczególne kwestie podporządkowuje je wybranej orientacji metodologicznej. Na uwagę zasługuje intelektualna droga Autorki, przez którą przechodzi w trakcie pisania rozprawy, a zwłaszcza Jej pytania, wątpliwości, zamierzenia, sekwencja działań badawczych. Bardzo ciekawie relacjonuje temat. Doceniam staranność przygotowania tekstu publikacji, a przede wszystkim wyjątkową dbałość o poprawność językową. Na podkreślenie zasługuje narracja, prowadzona w bardzo elastyczny i płynny sposób.

Ocena podstaw teoretycznych pracy

Doktorantka w rozprawie koncentruje się na strategii uczenia się i nauczania poprzez działanie, wprowadzając uczniów w stan „actio”, stanowiący siłę sprawczą człowieka i jego aktywny, twórczy wkład w tworzoną rzeczywistość. Akcentuje wykorzystanie innowacyjnych metod pracy z dziećmi, tworzenie klimatu i intrygujących sytuacji edukacyjnych, sprzyjających zróżnicowanej pracy twórczej, a działalność plastyczną traktuje jako pole nieskończonych możliwości, w których rozwijają one doświadczenia artystyczne, samoekspresję i samorealizację. Jednocześnie przejawiają wewnętrzną motywację – ogromną radość, zadowolenie, przeżywanie, budzenie ciekawości, rozwijanie kreatywności, myślenia twórczego, otwierając się na innych i na świat.

Rozdział pierwszy, podzielony na pięć podrozdziałów, doskonale odzwierciedla wnikliwą znajomość pedagogiki twórczości, która zyskuje popularność, stając się nareszcie doceniana w praktykach społecznych. Nie można pominąć psychologii twórczości i głosu wybitnych psychologów (Edward Nęcka, Krzysztof J. Szmidt, Joy Guilford, Witold Dobrołowicz, Stefan Szuman i in.), którzy w swoich pracach podkreślali i podkreślają, że twórczość cały czas się rozwija zmieniając swój zakres. Obejmuje ona dzieciństwo i dalej człowieka

dorosłego oraz to, co on robi ze światem, co o nim myśli, jak go odbiera, postrzega i przekształca. Oznacza to, że jest on twórczy i nie ogranicza się tylko do naśladowania ale daje ciągle coś nowego od siebie. Od okresu wczesnoszkolnego uczymy dziecko formować swój świat i scalać go. Dzięki temu jego aktywność staje się powszechna i nieunikniona jak podkreśla w swojej rozprawie Autorka. Wskazując na poziomy twórczości, modele, kryteria twierdzi, że twórczość jest cennym procesem dla samego twórcy, gdyż pracując nad nim zmienia on swoją osobowość. Niezwykle ciekawie przedstawione zostały w pracy rozważania o modelu edukacji do twórczości, czyli zdolności tworzenia nowych, możliwych koncepcji świata i siebie, co pozwala wskazać na dwa istotne wymiary edukacji – edukacji o twórczości i edukacji poprzez twórczość.

Kreując model ucznia twórczego Pani Magister słusznie uważa, że każdy z nich jest z natury twórcą, ponieważ ekspresja twórcza wynika z potrzeb psychicznych. Związana jest ściśle z konkretnym doświadczeniem i stanowi załączek postawy badawczej. W swoich rysunkach dziecko odzwierciedla nie tylko to, co widzi, ale to, co wie o świecie, a same zajęcia plastyczne są dla niego jedną z ważniejszych form aktywności. W dalszych swoich rozważaniach uzasadnia znaczenie edukacji plastycznej jako procesu systematycznego poznawania i rozumienia przez dziecko sztuki w jej różnych aspektach i związkach, zmierzającego do wprowadzenia go w jej świat, rozumienia jej języka i odbioru. Edukacja ta jest spotkaniem osób i osobowości. Jej efekt zależy od wielu czynników takich jak: jakość działań plastycznych, jakość relacji, emocji, rozumienia siebie i swoich komunikatów. Ponadto poznanie odbywa się w procesie korelacji doświadczenia zmysłowego z analizą myślową, polegającą na rozumieniu i zapamiętywaniu. Taki rodzaj poznania wiąże się z ideoplastyką, czyli ilustrowaniem dziecięcych myśli, wiedzy o tym, co się wie o sobie, osobach najbliższych i innych, o wszystkim tym, co dziecko otacza, co ono akceptuje lub nie i co może przedstawić za pomocą schematycznego znaku.

Cała wczesna edukacja plastyczna to czas wielkich zmian. Uczeń nie tylko kształtuje postawy twórcze ale zostaje wykreowany na jednostkę uczestniczącą w kulturze. Ważne jest stymulowanie działań plastycznych bowiem dziecko według Doktorantki będące w okresie ideoplastyki potrzebuje jak największej liczby bodźców. Im więcej ono wie, tym więcej jest nam w stanie przekazać w kodzie plastycznym. Obok obserwacji powinna pojawić się analiza tekstu, recepcja muzyki i wybranych dzieł sztuki. Dalej, Autorka powołuje się na liczne badania eksperymentalne i inne min. przeprowadzone przez Panią Profesor Urszulę Szuścik, Józefa Szopińskiego, Stanisława Strelca i Lenkę Frimlovą w Brnie, Ewę Zwolińską, Agnieszkę Kijewską, Andrzeja Strzałeckiego, Annę Biernacką i in., które są niezwykle cenne z metodologicznego punktu widzenia. Według mnie stanowią one dużą wartość poznawczą.

Ważną kwestią, na którą zwraca uwagę Pani Magister jest systematyczne rozwijanie umiejętności plastycznych uczniów klas młodszych, „odkrywanie młodych talentów”, a także przygotowanie do praktycznego stosowania zasad plastyki w życiu codziennym oraz na to, że nie może być ona obszarem zamkniętym, pomijanym i zaniebywanym we współczesności oraz świecie popkultury. Kolejnym istotnym elementem tych niezwykle ciekawych (re)interpretacji są silnie podkreślane uwarunkowania rozwoju twórczości plastycznej uczniów klas I-III, w tym udział rodziców i nauczycieli w kształtowaniu ich twórczości plastycznej (akceptacja, współdziałanie, przyjacielskie, partnerskie podejście do dziecka, stymulacja do działań i zabaw ekspresyjnych, nagradzanie osiągnięć, dostęp do środków i materiałów plastycznych, wytworzenie klimatu zaufania i in).

W rozdziale drugim, podzielonym na trzy podrozdziały mgr Marta Kuźnik prezentuje istotę, znaczenie i charakterystykę wybranych metod aktywizujących, ukazanych jako grupę innowacyjnych sposobów pracy, zmierzających do optymalnego generowania wielokierunkowej i wielointeligentnej działalności uczniów, wywołujących ich aktywne i twórcze uczestnictwo w zajęciach plastycznych, zespół różnych zabiegów metodycznych nauczyciela, wspieranych odpowiednimi środkami, kształtujących kreatywność, samodzielność i odwagę w tworzeniu oryginalnych artystycznych pomysłów i rozwiązań. Metody te ukierunkowane są w szczególności na podmiot, czyli dziecko, rozwijanie jego umiejętności, wiedzy i kompetencji poprzez własne doświadczenia, działalność plastyczną, eksplorację, eksperymenty. Odnoszą się one również do dwupodmiotowych, wzajemnych i twórczych oddziaływań, które zależą od stylu pracy, podejmowania ciekawych i problemowych rozwiązań. Dzięki zastosowaniu tych metod nauczyciel ma możliwość, jak wielokrotnie podkreśla Pani Magister – łączenia - dwóch stron oddziaływania pedagogicznego: motywacyjnej i operacyjnej. Są one dominujące i wartościowe, gdyż wspomagają samorealizację. Własna aktywność jest w pełni twórcza, jeżeli jej efektem jest odkrycie lub wytworzenie przez działający podmiot czegoś dla siebie nowego, inspirującego. Plonem takiej twórczości mogą być nowe dla jednostki umiejętności, przekonania, poglądy, potrzeby, postawy a także nowe wytwory np. werbalne, muzyczne, plastyczne, techniczne, ruchowe. Istota twórczości polega zatem na reorganizacji posiadanego doświadczenia oraz na tworzeniu nowatorskich konstrukcji teoretycznych i praktycznych. Im bardziej aktywność dziecka ma charakter twórczy, tym bardziej oddziałuje na rozwój jego osobowości. Autorka z pełną świadomością podkreśla, że uczenie się poprzez działanie jest najbardziej efektywne dlatego też bardzo dużą popularnością cieszą się przedstawione i rzetelnie opisane przez Nią metody aktywizujące, które zdecydowanie unowocześniają warsztat plastyczny nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej.

Rozdział trzeci otwiera solidnie opracowana tematyka dotycząca warsztatu plastycznego i jego roli w kształceniu twórczości plastycznej dziecka. W podrozdziałach Autorka szeroko prezentuje różnego rodzaju techniki: rysunkowe, malarskie, graficzne, wydzieranki, przestrzenne, mieszane i eksperymentalne. Według Niej nie ma warsztatu bez metod aktywizujących i odwrotnie. Warsztat to metody aktywizujące połączone z poznawaniem różnych technik plastycznych, połączone z twórczością, doświadczeniem, przeżywaniem, pracą w zespole, fabularyzacją, śpiewem, ruchem, zabawą, tańcem. Pani Magister wprowadzając w dialog „z drugim” dokładnie opisuje fakt, że uczniowie edukacji wczesnoszkolnej poprzez metodę prób i błędów na obszarze edukacji plastycznej wypracowują sobie swój własny styl, mający znamiona specyficznej oryginalności i niepowtarzalności. Są na etapie schematu (o różnym stopniu rozbudowania), gotowi do podejmowania trudniejszych wyzwań warsztatowych i twórczego rozwiązywania stawianych przez nimi zadań. Ważne jest rozwijanie sprawności manualnej, percepcyjnej. W zakresie ekspresji przez sztukę uczeń podejmuje działalność twórczą, posługując się różnymi środkami wyrazu plastycznego, jak: kształt, barwa, faktura w kompozycji na płaszczyźnie, i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki plastyczne). Ponadto w zakresie recepcji sztuki rozróżnia takie dziedziny działalności twórczej człowieka jak: architektura, sztuki plastyczne, inne dyscypliny sztuki – fotografika, film, przekazy medialne – telewizja, Internet, rzemiosło artystyczne, sztuka ludowa i in. Rozdział uważam za starannie przygotowany, interesujący, klarowny i wyczerpujący.

Doktorantka w kolejnym czwartym rozdziale nie ogranicza się tylko do opisu zjawiska stymulacji twórczości plastycznej dziecka w wieku wczesnoszkolnym ale podejmuje trud jego interpretacji „po swojemu” to znaczy inicjowania zmiany w kierunku i sposobach stymulacji, który uznaje za najbardziej znaczący dla jakości pracy nauczyciela. Te zmiany mają na celu podejmowanie systematycznych i urozmaiconych działań, wspierających spontaniczną i twórczą aktywność uczniów w różnych dziedzinach. Autorka z pełną świadomością wskazuje na integralny wymiar edukacji plastycznej, w której zachodzi proces wzajemnej stymulacji: znak plastyczny (rysunek) – znak werbalny (słowo). Zatem znak plastyczny i odkrywanie jego znaczenia to procesy wzajemnie wpływające na siebie.

Oceniając rozprawę duże znaczenie przywiązuję do umiejscowienia przez Panią Magister roli nauczyciela, jako stymulatora podmiotowych działań uczniów na obszarze edukacji plastycznej według którego stymulować to znaczy stworzyć warunki do ujawnienia się możliwości rozwojowych ucznia. Jeśli proces edukacyjny spełnia ten postulat to można mówić, że ma on wartość stymulującą rozwój, wartość autonomizacji działań jednostki, społecznienia i kształcenia prospołecznych, a szczególnie twórczych postaw w kontaktach interpersonalnych. Postawa nauczyciela wczesnej edukacji zaszczerpia „iskrę” wrażliwości i czujności wobec tego, co piękne. Spotkania ze sztuką zależą właśnie od niego, od tego czy wykształci nową, otwartą osobowość, która będzie zdolna do plastycznego włączenia się w nową rzeczywistość, gdyż uczniowie żyjący w społeczeństwie podlegają różnym zamierzonym i niezamierzonym wpływom.

Interesujący jest dla mnie sposób postrzegania zawodu nauczyciela w pracy jako tego, który świadomie dostrzega, widzi i uczestniczy oraz kształtuje i doskonali swoiste kompetencje w obszarze percepcji sztuki, na które składają się wiedza o sztuce, umiejętność twórczej percepcji i ekspresji, odkrywanie sensu zawartego w dziele plastycznym, dokonywanie jego interpretacji, umiejętność oceniania – wartościowania dzieła sztuki na podstawie jakości plastycznych, wrażliwość społeczno – moralna, estetyczna, świadomość funkcji sztuki w życiu człowieka, postawa szacunku do piękna i sztuki czyli świadomość estetyzacji życia na wielu płaszczyznach. Nie należy nie dostrzegać w praktyce pedagogicznej nauczyciela z dziećmi mankamentów dotyczących różnych form kontaktu ze sztuką, jak np. zamykanie aktywności na sztukę minioną, opieranie się na schematach dydaktycznych, które w kontakcie ze sztuką implikują zachowania konwencjonalne i stereotypowe, wyrabianie w wychowanku zręczności warsztatowej, dewaluację indywidualnych, niekonwencjonalnych form kontaktów ze sztuką, traktowanie jej jako rodzaju narzędzia wychowania, bez uwzględnienia tego, że w istocie sztuka jest wartością samoistną. Wskazane w rozdziale jako inspiracja - teoretyczne teorie dialogu, autorefleksja, wielokierunkowa komunikacja w myśli humanistycznej i podejściach nauczyciela do edukacji plastycznej należy ocenić jako słuszne.

Projekt badań własnych

Badania eksperymentalne i sondażowe przeprowadzone przez Doktorantkę przyznają Jej prawo do osobistego zaangażowania się w proces działań, stwarzają doskonałe warunki do zaistnienia i odkrycia wielorakich synergii. Jednym z obszarów, w których mogą one się pojawiać jest Jej rozwój rozumiany nie tylko liniowo jako wzrost kolejnych jakości lecz jako odkrywanie nowej jakości przez rozumienie siebie i otaczającego świata na zasadzie hermeneutycznej spirali. Umożliwia to Autorce nie tylko naukową refleksję nad sytuacją edukacyjną, w której się znajduje wraz z respondentami ale również nad własną kondycją

jako badającego w wymiarze zawodowym i osobistym. Co więcej ujawniając zarówno potencjał, jak i braki wytwarza przestrzeń, w której potencjał można wykorzystać, a braki uzupełnić.

Instrumentarium badawcze Doktorantki zostało oparte na strategii ilościowo – jakościowej, co stworzyło zharmonizowany i koherentny związek z podjętą problematyką badań empirycznych (rozdział V). Zgromadzony materiał badawczy został moim zdaniem zaprezentowany w całym jego bogactwie i szczegółach. Za przedmiot badań przyjęto w pracy oddziaływanie metod aktywizujących i warsztatu plastycznego na twórczość plastyczną dziecka w wieku wczesnoszkolnym natomiast celem głównym było kształcenie umiejętności plastycznych uczniów klas I-III w wyniku połączenia metod aktywizujących i warsztatu plastycznego. Mgr Marta Kuźnik uszczegółowiła cele nadając im charakter teoretyczny, poznawczy, teoretyczno – poznawczy i praktyczny. Problem badawczy dysertacji został zawarty w pytaniu: Czy i w jakim stopniu stosowanie metod aktywizujących w połączeniu z warsztatem plastycznym stymuluje umiejętności plastyczne dziecka w wieku wczesnoszkolnym? Do problemu głównego trafnie dobrała problemy szczegółowe. Dużą wartością merytoryczną w postępowaniu badawczym Badacza jest wskazanie jasnych hipotez oraz wykrycie związków i zależności między badanymi zjawiskami czyli zmiennych i ich wskaźników. Trzeba przyznać, że związek pomiędzy problemami badawczymi a hipotezą oraz zmiennymi i wskaźnikami został bardzo sumiennie i szczegółowo przedstawiony w ujęciu tabelarycznym przez Autorkę pracy. Dalej, na podkreślenie zasługuje dobór bardzo wielu – trudnych i trafnych metod oraz technik badawczych, takich jak: eksperyment techniką grup równoległych, arkusz oceny umiejętności plastycznych dziecka w wieku wczesnoszkolnym (pre – test, post – test), sondaż diagnostyczny, technika obserwacji skategoryzowanej, metoda dialogowa oraz analiza dokumentów szkolnych (informacje o kapitale społecznym dziecka – metoda biograficzna). Narzędziami badawczymi były: arkusz obserwacyjny dziecka (skala 1-5), kwestionariusz ankiety dla nauczyciela wczesnej edukacji, sprawdzian umiejętności plastycznych – pre – test i post – test, kwestionariusz rozmowy z dzieckiem, obraz W. Kandinsky'ego „ Improwizacja 11”, badanie dystansowe. Czynnikiem eksperymentalnym w przeprowadzonych badaniach były zajęcia plastyczne prowadzone z wykorzystaniem metod aktywizujących w połączeniu z warsztatem plastycznym. Sam program eksperymentu objął 43 ćwiczenia, w tym pre – test (pomiar początkowy) i post – test (pomiar końcowy). Sprawdzian umiejętności plastycznych pre – test składał się z dwóch części. Część I objęła percepcję obrazu i rozmowę z dzieckiem na temat spostrzegania dzieła plastycznego. Część II polegała na wykonaniu pracy plastycznej inspirowanej prezentowanym w części I obrazem malarskim. Prace ocenione zostały w trzech kategoriach: kompozycja, kolorystyka, treść. Dotyczyły takich zagadnień plastycznych jak: barwa, linia, nastrój, ekspresyjność kompozycji. Sprawdzian umiejętności plastycznych post – test również składał się z takich samych części jak i pre – test. W trakcie badań eksperymentalnych wykorzystano następujące metody aktywizujące: integracyjne, definiowania pojęć, hierarchizacji, twórczego rozwiązywania problemów, współpracy, dyskusyjne, grupowego podejmowania decyzji, planowania, gry dydaktyczne, ewaluacyjne. Technikami zastosowanymi w eksperymencie były: technika rysunkowa, malarska, wydzieranki, przestrzenna, mieszana. Badaniami objęto 102 respondentów – dzieci ze Szkoły Podstawowej im. Wilhelma Gawlikowicza w Bojszowach (grupa eksperymentalna i grupa kontrolna). Grupę eksperymentalną tworzyło 49 osób, a kontrolną 53 osoby. Kolejną grupę badawczą stanowiła 100 osobowa grupa nauczycieli ze szkoły ogólnodostępnej i integracyjnej. Teren

badania stanowiło środowisko wiejskie, a same badania zostały prowadzone od 2012 roku. Najpierw przeprowadzono eksperyment, a następnie sondaż diagnostyczny i końcowe badanie dystansowe. Pani Magister skrupulatnie rejestrowała dane poddając je wnikliwej analizie i interpretacji. Zastosowała obliczenia statystyczne w oparciu o analizę wariancji ANOVA oraz test Shapiro – Wilka.

Z pełnym uznaniem odnoszę się do prezentacji wyników badań i wnikliwych analiz. Zarówno prezentacje jak i analizy zostały przygotowane z dużą starannością i rzetelnością statystyczną. Autorka w pełni zadbała o ich czytelność. Uzyskała odpowiedzi na postawione problemy oraz dokonała weryfikacji hipotez, a tym samym przedstawiła bardzo ciekawe i zróżnicowane wyniki badań. A mianowicie wyniki pierwszego pomiaru pre – testu w każdym z badań w grupie eksperymentalnej we wszystkich skalach umiejętności plastycznych dzieci były niskie i dotyczyły szybkości w podejmowaniu aktywności plastycznej, tempa pracy, oczekiwania na pomoc w podjęciu aktywności plastycznej związanej z tematyką zadania. Z kolei w pomiarze drugim czyli post – teście okazały się zdecydowanie wyższe w każdej z umiejętności. W grupie kontrolnej w pomiarze pierwszym w każdej ze skal pojawiły się oceny niskie, w drugim pomiarze były porównywalne do wyników w pomiarze pierwszym. Należy podkreślić, że ową różnicę Pani Magister mocno argumentuje i uzasadnia, wyraźnie zaznaczając tym samym własne – autorskie – stanowisko. Podobnie odnosi się do wyników otrzymanych z kwestionariusza rozmowy z dzieckiem na temat obrazu W. Kandinsky'ego „Improwizacja 11”, które dla grupy eksperymentalnej były wyższe w drugim pomiarze, co świadczy o tym, że łączny wynik dla grupy kontrolnej w pierwszym i drugim pomiarze okazał się jednak przeciętny. Grupa eksperymentalna uzyskała zatem bardzo wysoki poziom umiejętności plastycznych w obrębie różnych działań dzięki doborowi niekonwencjonalnych metod aktywizujących i warsztatu plastycznego. Uczniowie z grupy eksperymentalnej, którzy uzyskali wysoki poziom umiejętności plastycznych wykazywali się pełnym zaangażowaniem, wysiłkiem, podejmowali działania twórcze w kierunku zmian umiejętności odbierania, przeżywania, rozumienia jakości wizualnych, treści, znaczeń zawartych w elementach i wartościach : estetycznych, osobowych, poznawczych, przejawiających się w działalności plastycznej.

Analizy dotyczące oddziaływania metod aktywizujących w połączeniu z warsztatem plastycznym na umiejętności plastyczne uczniów pokazały, że w grupie eksperymentalnej pomiędzy pomiarem początkowym, a końcowym występują istotnie statystycznie zmiany dotyczące poszczególnych obszarów działalności uczniów. Efekty uzyskane w eksperymencie wskazały na znaczną poprawę każdego z aspektów pracy dziecka. Poddając dalszej interpretacji uzyskane wyniki badań Doktorantka z pełną stanowczością stwierdziła, że wykorzystanie metod aktywizujących i warsztatu plastycznego przyczynia się do nabywania umiejętności plastycznych przez dzieci poprzez przejawianie się oryginalności w doborze technik, kompozycji czy też poszukiwania „innych” niż tradycyjnych rozwiązań plastycznych w ramach zajęć z tego obszaru. Poprzez wprowadzanie innowacyjnych technik plastycznych odkrywają, tworzą, uczą się wypowiadać w technikach i poprzez techniki, uczą się budować nastroj w pracy plastycznej, stosować własne pomysły. Badana grupa różnicowała łączne wyniki sprawdzianu we wszystkich działaniach plastycznych uczniów, obejmujących kategorie umiejętności percepcyjno – recepcyjnych. Wyniki w grupie eksperymentalnej były wyższe niż w grupie kontrolnej.

Interesująca i inspirująca oraz silnie ugruntowana praktycznie jest analiza opinii badanych nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej na temat stosowania przez nich eklektyzmu metod uczenia się – nauczania, w tym niekonwencjonalnych metod aktywizujących na obszarze – edukacja plastyczna - w połączeniu z warsztatem plastycznym, które w takim połączeniu silnie stymulują twórczość plastyczną uczniów klas młodszych. Po zakończonym eksperymencie i w czasie badania dystansowego wykazywali się oni nowymi nabytymi umiejętnościami podczas różnych aktywności plastycznych.

Opiniowany przeze mnie projekt opracowany został z niezwykłą sumiennością i starannością. Charakteryzuje się przejrzystością założeń metodologicznych. Świadczy zatem o dojrzałości naukowej Doktorantki, która kompetentnie porusza się w opisywanej problematyce. Jej bardzo ciekawy i rozbudowany schemat empiryczny świadczy o interdyscyplinarnym zamyśle badawczym, dzięki któremu można podążać za Jej śladem w trakcie czytania dysertacji. Przyjęty przez Autorkę eksperymentalny model badań pozwala na uwzględnienie elastyczności i otwartości prowadzonego toku wydarzeń.

Doktorantka poprzez pytania, narracje i wielorakie kryteria interpretacyjne poszerza zakres opisywanej rzeczywistości edukacyjnej. Umiejętnie ją w ten sposób obiektywizuje, problematyzuje i różnicuje. Pasjonuje się i fascynuje podejmowanym tematem, który wcale nie jest łatwy. Patrzy na liczne trudności w sposób typowo zobiektywizowany, konkretnie na nie wskazując. Przeprowadzone przez Nią badania, sposób ich opisu, analizy i interpretacji są innowacyjne oraz bardzo ważne z punktu widzenia teoretyczno – praktycznego. Przyznam, że w całej rozprawie trudno doszukać się jakichkolwiek braków czy mankamentów.

Zwrócę jedynie uwagę drobne uchybienia, które absolutnie i w żadnym stopniu nie obniżają jej wartości.

1. W dysertacji występują liczne powtórzenia tych samych myśli, które wystarczy z krytyczną przenikliwością zaprezentować raz, wzbogacając o nowe myśli, moduły, (re)interpretacje.

Mam również kilka wątpliwości, na które liczę, że w czasie obrony doktoratu Doktorantka udzieli mi na nie odpowiedzi:

1. Dlaczego do badań eksperymentalnych wybrane zostały metody aktywizujące i jaką rolę przypisuje Pani w obszarze edukacji plastycznej metodom opartym na obserwacji i metodom asymilacji wiedzy? Proszę podać rozwiązania praktyczne z wykorzystaniem tych dwóch ostatnich rodzajów metod.
2. Czy podejmie Pani Magister szersze badania nad rolą nauczyciela w edukacji plastycznej?
3. Jakie najczęściej błędy na zajęciach plastycznych w szkole popełniają nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej?

Biorąc pod uwagę fakt, że jest to problematyka podejmowana przez pedagogów, psychologów na poziomie metarefleksji, praca niweluje „puste miejsca”, zapełnia lukę „nietwórczą”, a tym samym otwiera drogę do wprowadzenia dalszych „świeżych” pomysłów badawczych. Mam tutaj do czynienia z pracą, która ma wysoki potencjał badawczy

oraz zajmuje kultowe miejsce w sieci kulturowego dialogu, gdzie fragmentaryczność zostaje wyraźnie zignorowana, a tło świadectwa wiedzy prezentowanego Przez Panią Magister jest bezpretensjonalne, mądre i twórcze.

Podsumowując, praca pt. *Metody aktywizujące i warsztat plastyczny jako stymulacja twórczości plastycznej dziecka w wieku wczesnoszkolnym* autorstwa mgr Marty Kuźnik, przygotowana pod kierunkiem naukowym Pani prof. dr hab. Urszuli Szuścik stanowi pod względem naukowym samodzielne, bardzo przydatne, oryginalne i wartościowo poznawcze studium naukowe z zakresu pedagogiki twórczości. Wyróżnia się ono klarownością, niezwykłą rzetelnością w sposobie kompletowania materiału empirycznego, a przy tym nowatorskim i szerokim przeglądem literatury, dogłębną jej znajomością i operowaniem, umiejętnością podejmowania interdyscyplinarnej dyskusji oraz ciekawymi wnioskami. Uważam ją za dojrzałą pracę naukową a kompetencje badawcze stawiam na wysokim poziomie. Dysertacja ukazuje gruntowną wiedzę teoretyczną Autorki w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika. Wnosi innowacyjne podejście w spojrzeniu na podjęty problem, jak również weryfikuje jego praktyczne urzeczywistnienie. Treści w niej zawarte są rozległe, błyskotliwe i pobudzające do dalszego zbadania faktów niepewnych, nierozstrzygniętych, trudnych itp. Stąd też wnioskuję o wyróżnienie rozprawy, a następnie przygotowanie jej do publikacji.

Biorąc pod uwagę powyższe stwierdzam, że rozprawa Magister Marty Kuźnik spełnia warunki określone w art. 13.1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U.2017.1789 j.t z późn.zm), stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Odnosi się to do warstwy merytorycznej, metodologicznej jak i praktycznej. Wnoszę zatem o dopuszczenie jej do dalszych etapów procedowania przewodu doktorskiego oraz przyjęcie do publicznej obrony.

